

Димитър Т. Страшимиров

ВАСИЛ ЛЕВСКИ
ЖИВОТ, ДЕЛА, ИЗВОРИ

Том I
ИЗВОРИ

София, 2014

В памет на 141-та годишнина от обесването на Апостола на свободата издателството предлага подбрани и подредени най-хубавите страници от писмата на Васил Левски. Те са част от златния фонд в общата съкровищница на революционното наследство от националноосвободителните борби на българския народ.

Не си разрешихме да ги осъвременим, защото смятаме, че така ще се намесим недопустимо в написаното от един титан. Само в отделни случаи [в квадратни скоби] довършваме казаното, за да улесним читателя. Приложихме и кратък речник на използваните редки, остарели и диалектни думи и турцизми.

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Димитър Т. Страшимиров, автор, 2014

© Издателство „Изток-Запад“, 2014

ISBN 978-619-152-368-9

Димитър Т. Страшимиров

ВАСИЛ ЛЕВСКИ

ЖИВОТ, ДЕЛА, ИЗВОРИ

**Том I
ИЗВОРИ**

- № 1 Благой Шклифов. *На кол вода тиехме*
- № 2 Коста Тодоров. *Изповедта на една луда балканска глава*
- № 3 Свещеник Иван Дочев. *Сага за Балканската война*
- № 4 Благой Попов. *От Лайпцигския процес в сибирските лагери*
- № 5 Лизбет Любенова. *Последните български владци в Македония*
- № 6 Симеон Радев. *Това, което видях от Балканската война.
Конференцията в Букурещ и Букурещкият мир от 1913 г.*
- № 7 Филип Щърбанов, Найден Дринов, Пейо Дринов, Иван Соколов,
Ангел Телийски. *Спомени за бунтовното време 1876 година*
- № 8 Веселина Антонова. *Потомците на Баба Тонка и Народният съд*
- № 9 Димитър Т. Страшимиров. *Васил Левски*

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР ОТ КОМИТЕТА.....	13
ВСТЪПИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ НА АВТОРА.....	15

I. ПИСМА ОТ ЛЕВСКИ / 19

№1. Левски до Раковски. От Яш, 7.XI.1866 г.	21
№2. Левски до Найден Геров. От Белград, 1.II.1868 г.	22
№3. Левски до Панайот Хитов, 1868 г.	24
№4. Левски до редакцията на в-к „Народност“ в Букурещ, От Гюргево. 1.VI.1868 г.	27
№5. Левски до Христо Иванов Книговезеца. От Букурещ, 6.IX.1869 г.	30
№6. Левски до Панайот Хитов. От Букурещ, 13.V.1870 г.	31
№7. Левски до Любен Каравелов, 1871 г.	31
№8. Левски до Данаил Хр. Попов, в Турно Мъгуреле, 5.II.1871 г.	32
№9. Левски до частните революционни комитети, 1871 г.	34
№10. Левски до Филип Тотю, 1.III.1871 г.	35
№11. Левски до Данаил Хр. Попов. От Търново, 11.IV.1871 г.	39
№12. Левски до Филип Тотю, 18.IV.1871 г.	43
№13. Левски до Данаил Хр. Попов, 26.IV.1871 г.	46
№14. Левски до Данаил Хр. Попов, 30.IV.1871 г.	47
№15. Левски до един чорбаджия (Г. Милюв), 10.V.1871 г.	49
№16. Левски до едно чорбаджийско семейство (Калеко Иван, Петър и Христо в Карлово), 1871 г.	54
№17. Левски до едно чорбаджийско семейство (Ив. Фурнаджиев и синове в Карлово), 1871 г.	57
№18. Левски до чорбаджиите, 1871 г.	60
№19. Левски до чорбаджи Петко в Карлово, 1871 г.	63
№20. Левски до чорбаджи Костаки, 1871 г.	65
№21. Левски до Панайот Хитов, 10.V.1871 г.	66
№22. Левски до Данаил Хр. Попов, 10.V.1871 г.	69
№23. Левски до Данаил Хр. Попов, 14.V.1871 г.	71
№24. Левски до един кръг дейци във Влашко (Плоещ), 1871 г.	73
№25. Левски до Данаил Хр. Попов. От Тракия, 20.VI.1871 г.	78
№26. Левски до Ив. П. Хр. Кършовски, 20.VI.1871 г.	81
№27. Левски до Данаил Хр. Попов. От Тракия, 6.VII.1871 г.	82
№28. Левски до Данаил Хр. Попов. От Пловдив, 27.VII.1871 г.	86
№29. Левски до Данаил Хр. Попов, 1871 г.	88
№30. Левски до сливенци, 1871 г.	89
№31. Левски до Марин п. Луканов. От Пловдив, 27.VII.1871 г.	89
№32. Левски до Данаил Хр. Попов, 29.IX.1871 г.	91
№33. Левски до Панайот Хитов, 29.IX.1871 г.	93
№34. Левски до по-просветен и богат българин във Влашко, 6.X.1871 г. ...	96
№35. Левски до Данаил Хр. Попов, 27.X.1871 г.	98

№36.	Левски до Теофан Райнов, 25.XI.1871 г.	99
№37.	Левски до Данаил Хр. Попов, 1871 г.	99
№38.	Левски до Данаил Хр. Попов. От Плевен, 28.XII.1871 г.	100
№39.	Левски до Данаил Хр. Попов. От Плевен, 31.XII.1871 г.	101
№40.	Левски до Панайот Хитов, 10.I.1872 г.	102
№41.	Левски до Филип Тотю, 10.I.1872 г.	103
№42.	Левски до неизвестно лице, 12.I.1872 г.	104
№43.	Левски до комитета в Карлово, 16.I.1872 г.	105
№44.	Левски до частния революционен комитет в Сливен, 16.I.1872 г.	107
№45.	Левски до Димитър Папазоглу, 16.I.1872 г.	110
№46.	Левски до лясковци и търновци, 17.I.1872 г.	112
№47.	Левски до повече частни комитети, 17.I.1872 г.	113
№48.	Левски до Троянския комитет. От Ловеч, 18.I.1872 г.	114
№49.	Левски до плевенци, 23.I.1872 г.	114
№50.	Левски до орханийци и околните села, 29.I.1872 г.	118
№51.	Левски до новооглашени в комитетското дело, 19.II.1872 г.	121
№52.	Левски до орханийци. От Тракия, 28.II.1872 г.	122
№53.	Левски до неизвестен частен комитет, 24.III.1872 г.	123
№54.	Левски до един представител за Общото събрание, 24.III.1872 г.	124
№55.	Левски до орханийци, 24.III.1872 г.	125
№56.	Левски до Дервишоглар и Хасан Касан, 1872 г.	125
№57.	Левски до търновци и лясковци, 30.III.1872 г.	126
№58.	Левски до сливенци, 4.IV.1872 г.	128
№59.	Левски до Троянския частен революционен комитет, 4.IV.1872 г.	130
№60.	Левски до Сава Кършовски в Елена, 5.IV.1872 г.	133
№61.	Левски до сливенци, IV.1872 г.	133
№62.	Левски до Филип Тотю, 13.IV.1872 г.	135
№63.	Левски до Димитър Общи. От Лопен, 23.IV.1872 г.	135
№64.	Левски до Любен Каравелов, .IV.1872 г.	136
№65.	Левски до Олимпий Панов, .IV.1872 г.	137
№66.	Левски до Киряк Цанков. От Турну Мъгуреле, 27.VI.1872 г.	137
№67.	Левски до Любен Каравелов. От Турну Мъгуреле, 27.VI.1872 г.	138
№68.	Левски до Киряк Цанков. От Турну Мъгуреле, 30.VI.1872 г.	140
№69.	Левски до Киряк Цанков, 2.VII.1872 г.	141
№70.	Левски до Киряк Цанков, 1872 г.	142
№71.	Левски до Любен Каравелов, 1872 г.	143
№72.	Левски до Троянския комитет, 15.VII.1872 г.	146
№73.	Левски до Троянския комитет, 1872 г.	147
№74.	Левски до сливенци, 1872 г.	148
№75.	Левски до частните комитети, 1872 г.	149
№76.	Левски до означените няколко частни комитета, 1872 г.	150
№77.	Левски до частен комитет, 1872 г.	151
№78.	Левски до Данаил Хр. Попов, 25.VII.1872 г.	153
№79.	Левски до Любен Каравелов, 25.VII.1872 г.	155
№80.	Левски до Централния комитет във Влашко, 25.VII.1872 г.	156
№81.	Левски до Димитър Общи, 1872 г.	157

№82. Левски до приятел, 1872 г.	158
№83. Левски до Централния комитет в Ловеч, 1872 г.	158
№84. Левски до Данаил Хр. Попов, 3.VIII.1872 г.	159
№85. Левски до Любен Каравелов, 3.VIII.1872 г.	160
№86. Левски до Христо Иванов Книговезеца, 4.VIII.1872 г.	162
№87. Левски до частния революционен комитет в с. Ихтяр Касан Хатем, 6.VIII.1872 г.	164
№88. Левски до Централния комитет в Букурещ, 25.VIII.1872 г.	165
№89. Левски до Любен Каравелов, 25.VIII.1872 г.	170
№90. Левски до Данаил Хр. Попов, 25.VIII.1872 г.	173
№91. Левски до Анастас п. Хинов, 25.VIII.1872 г.	174
№92. Левски до Любен Каравелов, 16.IX.1872 г.	178
№93. Левски до Данаил Хр. Попов, 16.IX.1872 г.	180
№94. Левски до орханийци, IX.1872 г.	188
№95. Левски до частния комитет в Т. Пазарджик, 25.X.1872 г.	190
№96. Левски до частния комитет в Т. Пазарджик, 29.X.1872 г.	193
№97. Левски до Любен Каравелов. От Пловдив, 30.X.1872 г.	194
№98. Левски до сливенци, 9.XI.1872 г.	196
№99. Левски до сливенци, 22.XI.1872 г.	198
№100. Левски до орханийци, XI.1872 г.	201
№101. Левски до Трайкович, XI.1872 г.	203
№102. Левски до Христо Иванов Книговезеца, 12.XII.1872 г.	204
№103. Левски до орханийци, 12.XII.1872 г.	205
№104. Левски до Т. Пазарджик, XII.1872 г.	207
№105. Левски до Централния комитет в Ловеч, 12.XII.1872 г.	209

II. СМЕТКИ, БЕЛЕЖКИ И ДРУГИ ОТ ЛЕВСКИ / 215

№106. Автобиографичен разказ в стихове	217
№107. Дописка до в-к „Свобода“	219
№108. Клетва, полагана от новопосветени	222
№109. Послание до селяни	223
№110. Лист за входящ и изходящ регистър	224
№111. Лист за входящ и изходящ регистър	225
№112. Лист за входящ и изходящ регистър	226
№113. Пликове с адреси от Левски	227
№114. Лист за обвивка на писмо	228
№115. Адреси във Влашко	228
№116. Проектоустав	228
№117. Сметка	236
№118. Бележник за сметки	237
№119. Обща сметка	240
№120. Разходи на Д. Общи	241
№121. Дълг на ЦК	241
№122. Сметка на Д. Общи в Орханийско	242
№123. Състояние на частен комитет	243
№124. Състояние на частен комитет	243

№125. Състояние на частен комитет	243
№126. Състояние на частен комитет	244
№127. Състояние на частен комитет	244
№128. Състояние на частен комитет	244
№129. Състояние на частен комитет	244
№130. Състояние на частен комитет	245
№131. Състояние на частен комитет	245
№132. Преименуване на частен революционен комитет	245
№133. Търсени сметки от Ловчанския комитет	246
№134. Сметка за внесени суми	246
№135. Квитанции	247
№136. Квитанция, 25.III.1872 г.	248
№137. Образец от квитанция, 4.IV.1872 г.	248
№138. Образец от квитанция, 4.IV.1872 г.	249
№139. Отбелязани имена на дейци	249
№140. Място за преминаване на Дунава	249
№141. Бележки за сметки	250
№142. Два адреса	256
№143. Псевдонимни адреси	256
№144. Знак	257
№145. Знак и парола	257
№146. Лист за сметка	258
№147. Шифър	258
№148. Шифър и лозинка	259
№149. Разписка за изтеглена сума, 16.I.1872 г. в Букурещ	259
№150. Лист за сметки	260
№151. Сметка през време пребиваването на Левски във Влашко	261
№152. Писмена клетва на Левски, 16/28.IV.1872 г.	263
№153. Псевдоними	264
№154. Сметка с печатницата	264
№155. Пълномощно с по-широки права, 25.VII.1872 г.	264
№156. Сметки и бележки, VII, VIII.1872 г.	266
№157. Приходи	268
№158. Разписка, 27.IX.1872 г.	268
№159. Сметка за път	269
№160. Забелязан комитетски деец	269
№161. Дадено пълномощно на лице, 16.IX.1872 г.	270
№162. Бележки, X, XI.1872 г.	270
№163. Квитанция, 14.XI.1872 г.	270
№164. Квитанция, 14.XI.1872 г.	271
№165. Пълномощно за окръжен организатор, 15.XI.1872 г.	271
№166. Бележки и сметки	273
№167. Адреси и лица	276
№168. Квитанции, XI.1872 г.	276
№169. Оплакване на Левски	277
№170. Списък на спомоществатели	278

III. ДЖОБНОТО БЕЛЕЖНИЧЕ НА ЛЕВСКИ / 279

№171. Сметки	281
№172. Сметка	282
№173. Текст из молитвеник	282
№174. Сметка	282
№175. Народно лекуване, 1871 г.	283
№176. Военни	284
№177. За боядисване	285
№178. Цикъл от песни	286
№179. Адреси	286
№180. План за работа	287
№181. Мотиви за песен	288
№182. Мотиви за песен	288
№183. Адрес	289
№184. Адрес, който се подразбира	289
№185. Адрес през второ лице	289
№186. Препоръка	289
№187. Песен	290
№188. Знак	293
№189. Лозинка	293
№190. Покупки	294
№191. Сметка	294
№192. Адрес	294
№193. Адрес	295
№194. Знак	295
№195. Имена	295
№196. Собствен адрес	296
№197. Адрес	296
№198. Имена	296
№199. Сметки	297
№200. Имена	297
№201. За оръжие	297
№202. Бележка	298
№203. Имена	298
№204. Адрес	298
№205. Адрес	298
№206. Медицинска	299
№207. Знак	299
№208. Адрес	299
№209. Сметка	299
№210. Лозинка	300
№211. Адрес	300
№212. Сметка	300
№213. Сметка	300
№214. Сметки	300
№215. Бележка	301
№216. Разход, 30.I.1872 г.	301

№217. Разход, 24.III.1872 г.	301
№218. Сметка за Д. Общи, 16.I.1872 г.	301
№219. Особена мисия, 22.I.1872 г.	302
№220. Мисия, 17.I.1872 г.	302
№221. Сметка, 16.I.–13.II.1872 г.	303
№222. Сметка за Д. Общи, 1871 г.	303
№223. Специално назначение, 12.I.1872 г.	304
№224. Административно-финансова бележка, 1871 г.	304
№225. Сметка, 25.XI.	304
№226. Маршрут	305
№227. Сметка	305
№228. Сметка	306
№229. Лични и пътни	306
№230. Отбелязан разход	307
№231. Подробна сметка за път Панега–Плевен	307
№232. Бележка за пратеници	308
№233. Сметка	308
№234. Сметка	308
№235. Сметка	309
№236. Сметка	309
№237. Бележка	310
№238. Бележка	310
№239. Бележка	310
№240. Сметка	311
№241. Лични разходи, 22–28.I.1872 г.	311
№242. Сметка, 8.II.	312
№243. Сметка, 8.II.	312
№244. Сметка, 10–13.II.	312
№245. Сметка, 16–20.II. Ловеч	313
№246. Сметка, 22–23.II. Троян	313
№247. Сметка, 25.II., Карлово	314
№248. Сметка, 29.II–2.III. Пазарджик–Пловдив	314
№249. Сметка, 3–9.III. Карловско	314
№250. Бележка, 1870 г.	315
№251. Сметка, 15–22.III. Сливен–Казанлък	315
№252. Сметка, 27.III–4.IV.	316
№253. Бележка, 6.IV. за Влашко	316
№254. Сметка, 29.III. в Оряхово	317
№255. Сметка	317
№256. Сметка	317
№257. Постъпления	318
№258. Бележка, 20.II.1872 г. на път за Тракия	318
№259. Бележка	319
№260. Сметка	319
№261. Сметка от Пловдив за Ловеч	320
№262. Постъпления	320
№263. Разход	321

№264. Разходи	321
№265. Разходи	321
№266. Сметка	322
№267. Разход	323
№268. Сметка	323
№269. Сметка	324
№270. Сметка в Плевен	324
№271. Сметка в Трявна–Ловеч–Ст. Загора	324
№272. Бележка	325
№273. Бележка	325
№274. Адреси	326
№275. Адреси	326
№276. Бележка	327
№277. Сметка	327
№278. Бележка	327

**IV. РЕЧНИК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ
ОСТАРЕЛИ ДИАЛЕКТНИ ДУМИ И ТУРЦИЗМИ / 329**

V. ФАКСИМИЛЕТА / 333

*Каквото съм рекъл да направя, ще го
правя, ако рече Бог. Ако спечеля, печели
цял народ, ако загубя, губя само мене си.*

* * *

*Ние сме жадни да видим Отечество-
то свободно, па ако щат ме нареди да па-
са и патките.*

Левски

ПРЕДГОВОР ОТ КОМИТЕТА

Инициативата за тази книга излезе от средата на карловци, живущи в София. В първата половина на януари 1923 г. инициаторите се събират и решават да издадат паметен сборник по случай петдесетгодишнината от смъртта на Левски – последвала, както се знае, на 6 февруари 1873 г. ст. ст. Няколко дни по-после едно общо събрание от представители на всички културни дружества в столицата одобрява решението за сборник и избира комитет, кръстен Народен комитет „Васил Левски“. Министерството на просветата с готовност прегърна начинанието и нареди вместо сборник да се състави една обстойна и документирана биография на Апостола, като за целта натовари с работата г-н д-р Д. Т. Страшимиров – същият избран по-напред и от комитета по уреждане на паметен сборник.

Първоначалният състав на Народния комитет „Васил Левски“ беше следният: старият П. Попов, съгражданин на Апостола от Карлово, почти съвъръстник и негов другар в революционното дело, избран с единодушие за председател. Следват още: В. Н. Тантилов – касиер, Г. Станев и Д. Кацев-Бурски – секретари, и членове – Хр. Ив. Герджиков, Минко Генов и Б. Загорски, П. Попов е трета година вече покойник. За добрите му грижи по тъй щастливо наченатото дело, за неуморната ревност и бащинско ръководство, изказваме тук искрена и най-дълбока почит към паметта му. След неговата кончина председателството на комитета се възложи на В. Н. Тантилов, директор на Софийската популярна банка. Вместо излезлия Д. Кацев-Бурски и починалия неотдавна Г. Станев – в спомен на когото с добро другарско чувство отправяме: вечна му памет! – се избраха за членове на комитета: Иван Попов, нашият голям артист, и д-р Д. Киров, известен столичен лекар. Под този състав действа и днес Народният комитет „Васил Левски“. Материалната част на комитета се контролира от комисия в състав: Ст. Красев, Васил Генков и Ст. Купенков.

Министерството на просветата бе взело през 1923 г. мерки, за да се отбележи петдесетгодишнината от гибелта на Апостола,

и всички приготовления в памет на Апостола бяха направени, но пожарът в Народния театър осуети събитието.

Едновременно Министерството основа под свое ръководство един общ фонд. Предписано беше учащата се младеж в цялата страна да организира утра и вечеринки с цел да се съберат нужните средства за издаване биографията на Левски и за издигане паметник на Неизвестния воин. Вноските бяха взели да постъпват в Министерството, но новата власт след 9 юни 1923 г. разпореда събраната сума, както и бъдещите постъпления да се предадат на Народния комитет „Васил Левски“.

Тук считаме за свой дълг да отправим своята почит и благодарност към Министерството на просветата, което от самото начало – а и до днес – не се колеба да ни се притече на помощ когато и където и да потрябваше. Трогнати бяхме от готовността на учащата се младеж и нейните учени ръководители в цялата страна, които с такова топло чувство се отзоваха да подкрепят увековечаването на паметта на великия Апостол. С искрена радост им отправяме своя привет и признателност.

Закъсняхме с изданието и се извиняваме за това. Пръснати в частни ръце, документи трябваше да се откриват и откупят. При днешните високи цени и при онова небивало финансово затруднение ние посрещяхме закъснението не само като неизбежно, но и като най-малкото зло.

Накрая, ние се радваме, че успяхме да постигнем, макар и късно целта си.

Остава публиката, а и също критиката да потвърдят нашия успех.

Изказваме сърдечна благодарност на автора г-н д-р Д. Т. Страшимиров, който вложи много енергия и труд да събере и групира изворите, които обнародваме. Благодарение на неговото широко познанство с нашата революционна епоха можах да се съберат по възможност всички извори, които ще легнат в основа на биографията.

София, 1929 г.

от Народния комитет „Васил Левски“

ВСТЪПИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ НА АВТОРА

За Левски се писаха много книги. Много повече, отколкото за всяка друга величина от миналото. Всички тези книги обаче почитват де повече, де по-малко върху смътно запазени спомени от онова време. Аз разделих моята работа на две части: извори и биография. Биографията ще почива върху тези писмени документи, които давам сега.

Това е един скелет от документирани факти за биография. Така моята задача в тази книга е строго разграничена. Трябваше да дам класирани и отговорно разтълкувани документи. Много думи и цели мисли са мъчно разбираеми, аз трябваше да ги изясня под линия на страницата или в квадратни скоби в текста. А понякога даже и цялото писмо не се поддава на осмисляне. Неизвестни псевдоними заместват истинския адрес, което не дава да се долови назначението на кореспонденцията. Също и дати често липсват, а това отсича хронологическата връзка на писмата, вследствие на което се наложи да поставя специално съдържание в началото на всеки документ. Липсваха и препинателни знаци и на места поставях наклонени линии, за да разделя мисъл от мисъл. За всичко поемам отговорност.

Министърът на просвещението през 1923 г. – г-н Ст. Омарчевски – взе под свое покровителство нашето начинание и с това свърза името си с него. Последвалото след 9 юни същата година. Правителство се отзова с не по-малка готовност да подкрепи нашето дело. Министрите г-н Ал. Цанков и г-н Н. Найденов, както и съответните ръководни лица по Просвещението във всички случаи без изключение и при първа дума удовлетворяваха всяка явила се нужда във връзка с проучванията. На всички прочее изказвам тук своята искрена признателност.

Настоящият първи том не е пълен, разбира се. Едни от документите са унищожени още навремето от страх пред претърсвания на турската полиция. Други има тепърва да събираме от частни ръце. Трети, които са най-значителни, лежат извън България – главно в Цариград – и не са прибрани досега по наша некадърност. Похарчи се едва ли не един милион по командиров-

ки. Но нека се надяваме, че занапред ориенталският отдел при Народната библиотека ще се сдобие с лице, специално подготвено за целта, и ще се постави под ръководство с по-искрена и последователна мисъл за наука. За случая читателят ще намери специална бележка в тома.

Изказвам другарска благодарност към днешните водители на Народния комитет „Васил Левски“ – г-н В. Н. Тангилов, д-р Д. Киров, стария ни голям артист Ив. Попов, Минко Генев, Хр. Ив. Герджиков и Б. Загорски за съдействието и доверието им. Еднакво и на ръководителите на Архивния отдел при Народната библиотека г-н К. Мутафов и Любен Петров отправям моите благодарности. Г-н Любен Петров с рядко ученолюбие и постоянство успя да дешифрира разните трудни шифри от комитетския период, като сам означил това и на съответни места в книгата.

Както ще види читателят, нямаме запазена и не даваме кореспонденция на Левски по-рано от 1866 г., когато той здраво стъпва в пътя на обществената си дейност. Освен това не притежаваме от големия организатор и Апостол на своя народ ни едно писмо от личен характер. Безопасно беше да се запази негова кореспонденция до брат, сестра, майка и пр. – като лишени от политическа украса и с невинен характер. Но не е запазена такава. Аз изобщо се съмнявам дали някога Левски е написал един ред с частни подбуди. И при това едва ли той е бил и единствен за своето време носител на тази изключителна преданост към общественото дело. Колко е чист общественият идеализъм на хората от онази епоха!

Намерих за неизбежно да поместя в сборника всички документи от ръката на Левски и други, отнасящи се до неговия живот, които са публикувани в разни чуждестранни съчинения. Препечатах и онези петдесет и две писма на Левски от моя „Архив на възраждането“ (т. I, 1908. Документи по политическото ни възраждане, стр. 15–94), както и други, съответстващи на работата документи, пак оттам. Събрани на едно място и съпоставени помежду им по дата, произход и характер документи, отнасящи се към една и съща историческа монография, улесняват и осигуряват точното проучване. За всичко поместено тук, разбира се, дадох точна сигнатура, поставена под документа – откъде е взет и респективно къде може да се намери за проверка.

Джобното бележниче на Апостола е рядко изворно съкровище¹. Чувствителният читател ще долови в него щедро пръснати черти от интимния Левски в разговор със самия себе си. Тук са наивността, душевната чистота, вдъхновението и мисълта на великия организатор. Тук имаме и неоченими указания върху дати и маршрут, върху места и хора и много други неща, неизвестни досега.

Но все пак въпреки осезателния размер на тома и тежката коментарианост на изворите, които даваме, все пак много моменти и ред въпроси от живота на Левски остават още неотгатнати. Ние не можем да посочим кога точно у Апостола се появява мисълта да избере Ловеч за столица на своята дейност вътре в цялата страна и по кои съображения. . Не знаем достатъчно кои псевдоними на кои географски и лични имена съответстват. Така някои оставихме неразяснени в книгата си. Също налице са маса имена на дейци, обозначени само с инициали, които не можахме и не можем да отгатнем. Псевдонимът Фердинанд се среща на няколко места, като обозначава две различни лица, едно от които не можем да посочим. Самите начални връзки между Левски и Каравелов в идейно и активно жизнено отношение все пак не са достатъчно осветлени. Може би Цариградският архив някога ще ни даде повече указания. За всичко това липсват учени монографии, отделни грижливи изучавания. Министерството на просветата трябва да избере няколко усърдни и талантиливи младежи, солидно подготвени, да ги улесни и насочи на работа в тази област. И от тях които трябва да изпрати на специализация. Изобщо политическото ни възраждане е слабо проучено досега и е било жертва на безгрижно нехайство.

Поместих няколко снимки и писмени донесения от частни (селски) революционни комитети във втория отдел „Бележки и сметки от Левски“, макар точно и да не са излезли от ръката на Апостола. Тези документи са писани по образец, даден от самия Левски. Писани са понякога в негово присъствие и може би под негова диктовка. Аз намирам, че и по дух, и по служба, както и по всичко останало те биха изглеждали по-чужди на всяко друго място, отколкото тук.

¹ Тук представяме фототипно издание на този раздел от книгата на Д. Т. Страшимиров от 1929 г. – Б.изд.

Извинявам се, че документите бях принуден да дам като първи том на биографията на Васил Левски, колкото това и да изглежда като стъпка против формалния ред на традицията. Не правя това от любов към новаторство – една позната болест у нас. Технически се налагаше изворите да се отпечатат преди биографията, за да бъдат в нея правилно цитирани по отдел и страница. Иначе те, изворите, щяха да си останат без особена и по-близка връзка с изложението. И тъй като – това казахме и по-напред – те се печатаха технически или по време на първо място, то правилно беше да се нарекат първи том. Освен това, настоящата книга не е обикновен сборник от документи, та да се смята като притурка или анекс към текста на биографията. Тя е скелет – това обозначих също и по-рано – на онова, което има да се помества след това. Така този том е едно самостоятелно и монографично изследване на всички съществуващи документи във връзка с животописа на Левски.

Намерих за нужно да снабдя този том с портрета на Левски, който има характер на чист документ, както всичко друго в книгата. Той е работен скоро след освобождението от Георги Данчев, известен от времето под името Георги Зографина. Близък и обичан другар на Левски, Зографинът имаше за местожителство Чирпан, при него отсядаше и се криеше Апостолът. Портретът е работен въз основа на онази фотография на Левски, по която го търсеше турската власт. Зографът е осветил с бои очите, косите, цвета на лицето и пр. на своя приятел. Затова има цена на системно и приятелски пресъздаден документен образ.

Благодаря на г-н Михаил Димитров, асистент по психология в Държавния университет, за приятелските му грижи да ме снабди с някои неизвестни досега ръкописи. И на младия наш учен г-н Ив. Унджиев отправям своята похвала за възторженото му и неуморно съдействие по техника и по много други трудности в подготвяне на настоящата книга. Когато една работа гледаме готово завършена, все ни се чини, че е била лесна. Но само онзи знае мъките, който ги е изнесъл на своите плещи!...

София, януари 1929 г.

Д. Т. С.

I.

ПИСМА ОТ ЛЕВСКИ

№ 1
Левски до Раковски

Панайот Хитов, който със знанието на Раковски подготвя четата да мине в България, дал власт на Левски, бъдещия свой байрактар, да му пише. Панайот желае да се видят. Иска Раковски да му каже какво приготвя и какво има още да се готви за предприетото дело.

Господин Раковски!

Днес идвам да ви поздравя от страна на отец Натанаил¹, който ми е дал власт да ви напиша това писъмце, и ви моля да му съобщите с какво се занимавате днес, защото много желае заради вас² и иска да знае подробно с какво се занимавате днес, и най-вече ви моли да му кажете заради търговете как отиват днес и как ще бъдат занапред.

Като не ми остава време да ви пиша по наппросторно, оставам ваш искрен

*Яш*³

*Д. И. Левски*⁴

1866, 7 ноември

Н. Б. П. А., п. 88, № 7989.

Арх. Раковски

¹ Воевода Панайот Хитов.

² Желает да се видят.

³ Навярно – Циганка, мушията на Н. Балкански (Николаки). Може и някое друго село във Влашко. През зимата на 1866 г. – преди да мине през април месец 1867 г. в България – Панайот, със събраните около него четници, не стоя на едно място. Трябваше да се предпазва поради бдителността на румънското правителство. Също така трябваше да се укрива и да не се назове мястото, откъде идва това писмо. Затова е означението Яш – втори университетски град в Румъния. Левски беше посочен за знаменосец (байрактар) на четата по съгласие между Раковски и Панайот, – първостепен и главен воевода за всички чети, които имаше да минат. Левски е познат на Раковски още от 1862 г., при бомбардирането на Белград, където се числеше в първата легия. Цялото писмо е иносказателно по съдържание. Но трябва да се сещаме, че всичко, за което се намеква там с твърде невинни думи, ще да е било още предварително познато на Раковски. Той знае какво означава търговия, занимание и пр. А поради това именно писмото е и кратко, и все пак ясно. То диша дори с известна свобода и твърдост в скритото иначе откровение, което носи. И се чувства също пламенното тържество на ученика, който „получил власт от отца Натанаила“ да кореспондира с великия свой учител в революцията и да подрежда нови сериозни гласежи.

⁴ Дякон Игнатий Левски.

Левски до Найден Геров

Като не го заварил сам в Белград, сега му пише. Иска да излезе макар 25 дни преди срока от легията, за да отиде в България и да ускори там пригответенията, и го моли да нареди да го пуснат. Наредено било за общо въстание, но то е работа за хора само като него да го извършат. Сочи себе си като старейшина и като подготвен за целта. Праща му портрета си от 1867 г. и две писма.

Ваше благородие г-н Найдене!¹

При идването ви² в Белград идвах веднъж при вас, дано ви намерех сам, да ви кажа, че искам да изляза пред времето макар 25 дни: да си дойда по нашите места, да се срещна с познатите ми от които очаквам нещо и на които трябва да се каже по една пред³, и тогава ще имаме сигурна нашата къща с двора ѝ⁴. Затова ви моля сега писмено да пред **април** 20: с някое средство да ме искате за във Влашко⁵ и оттам да ми се дадат шест дълги и шест къси, които се пълнят отзад⁶. Напротив, ако не ме пуснат преди времето, от което ви пиша по-горе, и не ми дадат потребните от Влашко, тогава знам, че нищо няма в нашата къща. На които съм казал и още на 67 г. През други, че докато не дойда, на никого да не вярват, от които са и чака в онова място.⁷ А ако ли съвсем други се обърне.⁸ Каквото ни най-малко не сме се уверили⁹, защото за такова нещо трябва поне един старейшина да има между нас¹⁰. В кратко, всеки-

¹ Найден Геров, руски консул по онова време в Пловдив и сега дошъл временно – както се разбира от съдържанието на писмото – в сръбската столица, дете Левски служи във втората българска легия. Първата легия на Раковски беше през 1867 г.

² През време, когато Н. Геров се е намирал в Белград.

³ Да се подготвят или организират предварително.

⁴ Ще имаме осигурено нашето отечество в целокупност.

⁵ Да го изискат българските първенци от Влашко, които устройоха легията, да бъде освободен от военното началство в Белград преди 20 април.

⁶ Шест пушки и шест револвера.

⁷ Иска да каже: до които съм се обърнал. Това са все хора, от които се чака решителна работа от онези места.

⁸ Трябва да се чете като въпрос: и ако вместо мен друг се обърне с искане да поеме същото дело?

⁹ Няма вероятност за подобно нещо.

¹⁰ Като бивш байрактар и съгласно „Закона“ на Раковски, заместник на най-старшия („първостепен“) воевода Панайот, той е сам старшина също и за новата инициатива да върви и организира народа.

дневните минути¹ ни показват разпиляване, за което всички казват, че един месец като остане до времето **март 15**². **Очевидно** да е за истина? Ако ли не, едни говорят, че ще се върнат във Влашко, а повечето се съгласяват да излязат на чети, което ще рече че остава на наше разположение³, а къде ще му излезе краят? Затова остава на старите⁴ да му мислят. Ако не ни дадат п-шки⁵, ние ще им излезем с т-ги⁶, както и на 67 г. **третата ни част беше**.

Моля ви както и да е било наредено за общо въстание⁷. Или не е било? Ако изработите по-скоро, за което ви моля, и е възможно⁸ и като дойда първо при вас ще видите, че колкото по-рано да съм дошъл, е било по-добре. Ако и да знаете какво трябва. Но като вас човеци не могат да извършат, ако и да можете чрез други, не знаете ония човеци, с които може да се извърши.

Подарявам и лика си в 67-мо [лето] ходящ⁹ и един на г-н Рашка. Другите ми писъмца моля да ги изпратите сигурно¹⁰. От двете ми в едноимни¹¹ писма изпратете по-малкото, а другото задръжете при вас или при Рашка, докато дойде сам човекът да си го вземе, когото физиономията му го показва въздребен, черноок, с тънък глас. Напротив, ако не дойде сам, то ще дойде за това писмо човек висок, черноок, дългообраз на име Минчо х. Недюв от същото село.

1 февруари 1868 г.

*Покорен Васил И. Левски
от Белградска академия
Новообразувана българска чета*

Арх. Н. Геров, кн. I, стр. 987

¹ Отделни случки всекидневно ни показват желание да се разпилее (да се дезорганизира) и да се разпусне легията.

² Да бъдат разпуснати.

³ Остава на наш избор да си се върнем във Влашко или да навлезем на малки чети в България.

⁴ Водителите от Добродетелната Дружина в Букурещ, които са изпратили всички други момчета в Легията в Белград.

⁵ Пушки.

⁶ Тояги. Тояги наричаха тогава и старите негодни пушки, които се пълнят от горе.

⁷ Моля ви да изпълните гореизложеното, дори ако е вече наредено да има общо въстание в България.

⁸ – а за това има всички възможности –

⁹ Фотография, правена през време на четуване в Стара планина по-първата 1867 г.

¹⁰ По-верен и сигурен начин, за да не попаднат във вражески ръце.

¹¹ Едноименни.

Левски до Панайот Хитов

Благодари му заедно го извадил от болницата, дето би умрял, ако стои още. Иска му една жълтица да се разплати в частната къща. Кани го преди да си тръгне за Влашко да дойде да се видят. Ще го пита да започне в България едно намислено от него дело и го моли да одобри намисленото. Ако спечели с делото си, печели за цял народ, ако изгуби, губи само себе си.

Г-н Панайоте!

Премного ви благодаря, дето се потрудохте да ме извадите от болницата, защото ако бях стоял още няколко дни, наистина бих умрял. Така исто се трудите и за всичките ни събрани братя и сме длъжни да ви почитаме... Защото сте ни най-повече в началото на скупщината ни Главният войвода.

Вие се грижите сега и за разноските ми, за които ще пиша, че сте харчили за мен и се надявам да ми изпратят колкото ще похарчите за мен. Защото аз се варда да си изчислявам в ония да се рече, че се е харчило и за мен...² на всеки начин ще гледам да ви ги върна. То е достатъчно и предостатъчно само че се трудите.

Втори път ви моля да ми изпратите 1 жълтица за трошка, защото нямам вече, заемам съм **от брат ми и от** другите си приятели 40 гр. и мой хак 20 гр., и твой, [та] се набират 105 гр., без да съм дал ни пара за лековете на жената, а тя колко ще вземе, не зная.

Чул съм, че си щял да отидеш във Влашко. Аз от 67-мо досега не съм имал чест да сте се доверили на мен, да ми кажете по нещичко истинно. Но пак ми моля и познавам за най-искрен и пръв любимец български да дойдете при мен или да ви пиша какво аз мисля да правя и ще го направя, ако рече Бог, с ваше позволение, ако го намерите благосклонно и ще ви моля да ми позволите, за което ако спечеля, печели цял народ, ако загубя, губя само мене си. Ще ви помоля, ако отидете във Влашко, да дойдете да ви кажа или да ми позволите да ви пиша. И трето, ви моля както ви пиша по-горе, да не ме оставяте без трошка, защото откак съм отишъл в оная къща, не са се загрижили да си купят нещичко за ядене. Все от мен. А оная жена, която ме лекува, тя има вече право да яде вече от мен, защото

¹ Воеводата Панайот Хитов.

² Не желая да се чувства платен агент.

всеки ден стои при мен – готви ми, мие паниците, вода носи чак от Дунава. А Панчувица не хваща нищо. Аз не зная как ще ѝ се отплатя. Зато[ва] ви моля елате да се разговорите да ѝ се плати честно, ако ме излекува. Затова моля ви ни най-малко да ви не дотегне, за което ще се трудя както ви пиша по-горе.

67: ий

Ваши знаменосец В. И. Левски

В място.

Н. Б. П. А., п. 89, № 8037.

(Арх. Раковски)

Твърде е мъчно да се разчете това 67:ий. То, изглежда, обозначава дата на писмото, но не заема място, подобаващо за подобна цел. Написано, както си е, редом с подписа на автора на писмото, то стои очевидно в някаква вътрешна връзка с този подпис. Но и като дата, пак е нещо непълно и не допуска каквото и да е осмисляне. Тук 67 не означава 67-мо лято или година: в текста на писмото тази година се споменава като изминала вече. Така че числото 67 не обозначава и не може да има значение на дата. И ако даже беше писано за дата – да речем по погрешка, – то окончанието *ий* щеше да съставлява още по-голяма грешка, тъй като не отговаряше на тази цел. Бяхме предположили и друго. А то е, че 67 бележи само ден и месец, без година, и то така: 6 – шести ден, и 7 – седми месец. Тогава и наставката *ий* към 7 – 7= ий би добила известен смисъл. Но от формална страна, против това тълкуване говори обстоятелството, че – доколкото ни е познато – Левски никъде другаде не си служи с този начин на обозначение на месеци и дни. Среща се 7/ий или 7/..., което ще рече септември. Анито на седмия месец (юли), нито през септември Апостолът не се намира в Белград. През тези месеци той е вече във Влашко – както впрочем личи и от кореспонденцията му, която следва. Според адреса на писмото в сръбски дух – „в место“ – вместо „в града“, както пишем ние на български, и според самото съдържание на същото, че Левски разчита на „хака“ си като легионер (българска легия през 1867 и 1868 г. имаше само една, и то в Белград) и че Панайот воевода живееше в онези години в сръбската столица и се готвеше за кратко да пътува до Влашко – всичко това показва ясно местонахождението на самото писмо, а оттук и невъзможността 67 да означава месец или дата. Трябва да вземем още предвид, че Левски изобщо не употребява или рядко употребява старописното *ы* (ери). Поне в обозначение на дати или на подобни съкращения от друг род. За окончание винаги пише – ий или даже – ѝй: Λ= ѝй. Всичко това ни навежда на мисълта, че в нашия случай „67: ѝй“ трябва да крие своето особено съдържание, а именно в следния вид. В оригиналния текст, който притежаваме в Народната библиотека, от ръката на Левски завършекът *ий* е писан по особен начин. Ер малък отпред е продължен значително над реда. Така той образува ярна контура на ръкописна буква *в*. Но в бързината на писането, вижда се, или от липса на достатъчно внимание, предната

извивка нагоре в ръкописното *v* се е сляла с основата на линията при теглене надолу и се е получил един значително едър *ep* малък. Така в целия разглеждан израз: 67: ѡй, като заменим с *v*, получаваме отделна дума, която гласи *vii*. Сега вече и двоеточието между 67 и *vii* получава своето значение. То сочи поне, че Апостолът е знаел в дадения случай да осмисли препинателния знак. Ако пишеше едно късо тире (– или =) между двете части, щяхме да ги четем съединени помежду им, а сега те са отделени, *vii* минава – по смисъл, разбира се, – към следващата дума „Ваш“, като става нейн неизбежен атрибут: „ѡй Ваш“ – във форма поне на подходящ провинциален говор. Левски често слива думите. Това може да се докаже неведнъж в текста и на разглежданото тук писмо. Освен това той обича да подражава живия говор и съкращава често спомагателния глагол *e* в *ii*, та тук е станало *vii* вместо *vi e*. Колкото до и малко – това е общо правило у Левски: при две *и*, първото е *i*. Така именно целият подпис на писмото: „67: ѡй Ваш знаменосец В. И. Левски“ трябва да се чете свързано: „шейсет и седмо лято ви е Ваш знаменосец и пр.“ Но сега за датата на това писмо. Писмото наистина не носи обозначение на месец, ден и година и на нас ни остава да ги определим приблизително. Във всеки случай, то е писано не преди 1 февруари 1868 – датата на първото писмо № 2, поместено тук. Към последната дата Апостолът е бил още здрав, ходил „някой път“ да посети Найден Геров в Белград, като е търсил случай да го завари сам поради тайния разговор, който е имал да води с него. След това той постъпва в болницата, подложен е на операция, бива изведен в частна квартира с усилията на Панайот и пр. – според както обяснява в писмото. Без друго той ще да е влязъл в болницата след писмото до Найден Геров, както личи от самото това писмо. Там той е здрав още и иска да го освободят незабавно и да замине за работата си в България. Тази работа, свързана – както видяхме – с пушки и револвери, е опасна работа и наистина иска здрав човек. Известно е, от друга страна, че на 1 юни Левски е вече във Влашко. Това личи ясно от кореспонденцията, която следва тук. Във Влашко той е бил арестуван заедно с Филип Тотю като опасен човек, но веднага е пуснат на свобода поради раната му, не оздравяла още, като последица от състоялата се по-рано операция. Така именно датата, за която разискваме, се пада непременно след 1 февруари и преди 1 юни 1868 г. Обаче известно е също така, че българската легия в Белград от 1867 г. се разтури в средата на април 1868 г. Така че срокът за датата на писмото се намалява с месец и половина преди 1 юни, като остава да търсим времето между 1 февруари и 15 април. А в това писмо Левски сам споменава още, че през изтеклото време получил „хака“ си (заплата) 20 гроша на месец като легионер. Нищо не преци, разбира се, този „хак“ да е бил за февруари месец. След писмото от 1 сщия месец до Найден Геров, Апостолът се е почувствал – да речем – зле и веднага се е принудил да влезе в болницата за операция. В такъв случай Левски пише новото си писмо до Панайот през март (получил „хака“ си за изтеклия месец февруари). Но ако приемем, че е получил „хака“ за март месец, то писмото е писано през април, но – не ще съмнение – преди половината на месеца. И тъй като Апостолът споменава за „хака“ като получен и изхарчен вече, както били изхарчени всички заеми, които е направил,

може да се приеме, че писмото произхожда от края на март или началото на април. Във всеки случай, то не може да бъде по-късно от средата на април. Към това време легията е вече разтурена с официална заповед на сръбския военен министър и легионерите се разотиват. Д. Мънзов пише в бележничето си, запазено в неиздадения още архив на Тайния комитет: „На 15 април излязох от Панчево (отвъд Дунава, срещу Белград), на 23 април излязох от Земун и дойдох в Нови Сад“. Така че датата на писмото следва да поставим между края на март и средата на април 1868 г.

№ 4

Левски до редакцията на в-к „Народност“ в Букурещ

В-к „Дунавска зора“ се опълчил против Тайната комитетска организация. Всичко трябвало да стане явно, за да е силна и да се привлекат в работата богатите българи. Левски изрежда случаи: трябва да се пренасят пушки и оръжия – това явно през турските митници ли? – трябва да се правят военни упражнения, пред очите на турците ли? – Възможно ли е? Към богатите българи няма нищо против, но досега те не са проявили родолюбие.

Гюргево, 1868, 1 юни

В 27-ми брой от Д. зора¹ имахме чест да прочетем веднъж дописка с подпис Б.² от същия град, в който се издава и същата почетна и народна Д. зора.

Речената дописка е направена да отблъсне³ като невярно това, което Див-дядо е говорил. Дай Боже да бъде то лъжовно, но...

Тя напада и на Див-деда⁴, но това ще оставим на него самия да отговаря, тъй като и за някои други негови известия, които той е събирал с домогледа си; защото той, както е имал дързост да обнародва това, трябва да се усеща и вреден да го потвърди.

¹ Вестник „Дунавска зора“, редактиран от Добри Войников в Браила. – год. I, № 27, 20 май, стр. 102.

² Дописката е..., и пр.

³ Да отблъсне.

⁴ Думите в получер в цялото писмо Левски е подчертал в ръкописа си с линия.

Искам да оставим и това, което тя¹ говори за тайните комитети и че всичко, което е тайно, е слабо и неискрено; тук тя само пада в примката...

Всичко това го оставяме, че тя сама себе си препоръчва за нещата в средствата, които са необходими на един народ за сдобиване на изгубената свобода, а още тя самата си противоречи, като в същото време се старее да забрани² една страна и в това същото време я обвинява и препоръчва за неискрена...

Искам да оставим и това дали е имало събрани народни пари или няма. – Ще дойде време и за това.

На нас ни се видя много чудно това, че и у нас, българите, имало партия, която проповядвала, че българите са потомци на Чингис-ханове; но може тя да говори за С.³ училища, където наистина се преподава, че българите са от татарско коляно?! В такъв случай просим прошка. – Но нека оставим и това настрана и да дойдем на точката, където речената дописка говори, че тъй като нашите прадеди изгубили свободата си в **бял ден**, то и българският народ сега не трябва да се бои, но явно без да го е грижа от никого, да работи в **бял ден** за достигане свободата си.

Според тая идея на посочената дописка българският народ трябва явно в **бял ден** с параходите на Австрийската плавателна компания, да си докара оръжия и друго, което е необходимо за един бой. Всичко това явно в **бял ден** да го извади пред турските скели, да заплати приличното мито на турското правителство; после българите да си поделят оръжието и да излязат в Русенското поле и да направят едно добро военно упражнение с иглените пушки и с витите топове, па тогава да станат да изгонят турците. И тогава България ще стане държава свободна и независима?!!!

Наистина това би било твърде лесно станало, но по-напред речената дописка нека бъде добра и да свърже всичките турци, па не само турците, но и немците, защо в настояще време немците са по-турци и от самите турци.

Па ако речената дописка има някоя **шапка невидимка**, с която българският народ да похлупи на главата си, та никой да го не вижда какво прави, тогава пак просим прошка.

¹ „Дунавска зора“.

² Да защити.

³ За сръбските.

Ако ли пак разбира друго, то и то е... Но за него друг път. – Апостол Павел казва: който работи, трябва да яде, който не – е недостоен да яде. – А пък един доста важен приятел български брат скоро каза: ако се трудите, ще имате; ако не – ще робувате.

По-долу дописката казва на Дивия дядо, че по-добре би било да се обърне към нашите богати сънародници: г-н Н. Миронович, Евлогий и Христо Георгиеви, Пантели Аврамович, Никола Ценова, Петра Симова, Михаил Кашерарова, Георги Николапула и Маринча Бенли и че тия 10–15 души като ги посъветвал, щели да съберат 100 милиона гроша.

Колкото до първия и последния, да, тези родолюбци заслужават народна почит, която и народът им отдава. Те, както са правили досега добро на народа, ще правят и занаят. Но колкото за другите, не зная какво да кажа, но каквото и да кажа все...

Речената дописка нека има добрината и да не взима повод да мисли, че всичко това се говори по частни каприци. Ние уверяваме, че ако би речените господиновци биха взели жив дял в народното страдание, ако биха показали, че те са искрено работили и работят, всеки един ще препрати към тях, ще им отдаде достойната чест, па и най-големите техни противници не само ще ги почитат, но и краката им ще целуват. Това е така. Но какво да се прави, когато всичко напротив отива?... – Не е потребно това тия господиновци да дадат 100 милиона, доста са и 10 милиона, па най-после достатъчни са само тяхното живо участие и искрена работа. Колкото за пари, народът дава, както е и давал. Само му покажи, че наистина работиш за неговото добро, а не за своя джоб и за чуждо добро.

Дай Боже да сме излъгани! Дай Боже тяхното искрено работене, тяхното събуждане да ни застави да се червим за думите си и да сме принудени да наведем глава покорна и понижна пред тях. Но каквото ни се вижда, а особено от последното време, т.е. от времето на българските мъченици и обносните техни с тях някак сме принадлежни да мислим противното.

*Левски**

От неизд. арх. на Тайния Ц. комитет в Букурещ, 1866–1869

* На гърба на писмото Левски е писал: „Народност и днес не дойде!“, което се отнася до редактора на вестника Ив. Касабов, с когото Левски е във връзки.

Левски до Христо Иванов Книговезец

Вика по един човек от Лясковец, Трявна, Габрово, Сливен и Търново. На 25 септември да се да се срещнат в Галац, като телеграфират до него в Турну Мъгуреле.

1869, 6 септември – Букурещ

*Приятелю!*¹

Когато видите писмото ми незабавно да изпратите Савата в Лясковец при Марин Станчев, който ще се обади на бай Тодор да дойде без друго в Галац, а преди да потегли, да отидат да повикат и от Трявна един, и от Сливен, а който ще дойде от Трявна, нека повика и от Габрово един, когото познава, ако има някой от Търново и той нека дойде.

Господин Христо! Да забележите на Савата добре, да им каже, че трябва на 25 септември да се срещнат в Галац без друго, както и вие ще бъдете, без друго, и като пристигнете в Галац, да се оправите при казак Георгя²; така също ще забележите и на другите; а пък аз ще стоя да чакам в Турну Мъгуреле; и който пристигне понапред в Галац, да ми телеграфира до Данаил Хр. Попов.

*М-кій*³

„Из миналото“ – под редакцията на П. С. Кършовски
Кн. I, № 27, стр. 176

¹ Христо Иванов („Големия Христо“), временно книговезец в Русе и преминал вече в Търново на същия занаят.

² Георги Карловски.

³ Това е Лъкій – Левски. Редакцията на „Миналото“ бележи, че не е знаела това лице М-кій кое е. Левски се подписва понякога Лъкій, и тъй като ер малък пише с дълга опашка нагоре и го свързва с предната буква Л – както впрочем всички правим това при ръкопис – то излиза едно главно М – само че малко завъртяно открай. Това се наблюдава нерядко, ако човек се взре в оригиналния текст на писмата на Левски, събирани в папка № 60 в Архива на Народната библиотека.

№ 6

Левски до Панайот Хитов

Да не кореспондира с Х. Т. Ковачев в Т. Мъгуреле, който бил съмнителен. Предупреждавал бил воеводата и друг път за това.

Букурещ 13 май 1870 г.¹

Бях ви казал да не пишете на Ковачев² вече нищо. Ето сега от десет дни насам два пъти пише от Т. Мъгуреле, че бележат в него съмнение като предател, което потвърждават от Свищов два пъти устно и писмено.

В. Левски

Н. Б. II. А., п. 60, № 8006

№ 7

Левски до Любен Каравелов

Европейското обществено мнение за българския народ, който искал правдини. Турското правителство уверявало, че населението е доволно от царя си. Правителството притежавало подписи и народни печати за това. Четите се вербували от хайдутти, избягали от затвора и чужди за тежненията на народа.

Г-н Редакторе на вестник Сво[бода]³

Питаш ме как върви работата в Българско, и накъде сочи? Като ми казваш още, че външните уж свободолюбиви г-да европейци на всяко събрание отваряли въпрос и за нас, българите, да ни се дадат и на нас права като на всеки народ! Тия думи от тия свободолюбиви г-да често били предлагани на тур.[ското] пра[вителство]. Но не хващали думите им място за това, защото народът уж не показвал знак, че иска да бъде свободен?

¹ Преписка към писмото на Д. Ценович от Букурещ до Панайот Хитов в Белград. Разбира се, думите на Левски са отправени пак към същия.

² Х. Т. Ковачев живее през това време в Турну Мъгуреле. Кореспондира често с воеводата и после сам иска сведения от него за Левски. (Срв. Негови писма Арх. На В. т. I, стр. 319–340; също и тук негови писма – отдел пети).

³ Любен Каравелов, редактор на в-к „Свобода“.